

Pregledni znanstveni članek (1.02)

BV 73 (2013) 2, 175—186

UDK: 27-732.4-675(456.31)“1962/1965”:272(497.4)

Besedilo prejeto: 04/2013; sprejeto: 06/2013

Bogdan Kolar

Odmevi koncilskega dogajanja v Cerkvi na Slovenskem

Povzetek: Čeprav je bila katoliška Cerkev na Slovenskem izključena iz javnih medijev, so člani katoliške skupnosti dobivali osnovne informacije o koncilskem dogajanju; to nalogo je opravljal skromni cerkveni tisk. Razmere so se začele spreminjati po koncu koncila in po začetkuboljšanja odnosov med Svetim sedežem in Jugoslavijo leta 1966. Slovenski škofje, udeleženci na koncilu, so po vrnitvi v svoje okolje v skladu z možnostmi skrbeli za uresničevanje koncilskih smernic in za seznanjanje občestev z dogajanjem v Cerkvi na svetovni ravni. Prispevek je poskus pregleda odmevov na napoved koncila in na pričakovanja, ki jih je prinesla napoved, seznanjenosti slovenskega prostora z dogajanjem med koncilom in odmevov po koncilu. Takrat so se v Cerkvi na Slovenskem pokazale številne nove pobude glede pastoralnega dela, vse do nastanka vrste cerkvenih združenj in raznih duhovnih gibanj, do razmaha ekumenskega in drugega dialoga, do prenove katehetskega pouka in do razcveta verskega tiska. Koncilске ideje so vstopile tudi v redovne skupnosti. Za ocenjevanje vpliva koncila na slovensko katoliško skupnost so bile poseben izziv različne obletnice.

Ključne besede: drugi vatikanski koncil (1962–1965), redovne skupnosti, Slovenija, verski tisk, verski pouk

Abstract: **Echoes of the Council in the Church in Slovenia**

Though the Catholic Church in Slovenia was practically excluded from the public media, the Catholics obtained the basic information about what was going on at the Council via the scarce Catholic press. The situation started to change after the end of the Council when the relations between the Holy See and the Yugoslavian state began to improve in 1966. When the Slovenian bishops who had taken part in the Council returned home, they implemented, in accordance with their possibilities, the guide-lines of the Council and informed the faithful about what was happening in the world Church. The paper intends to look through the reaction to the Council announcement and the expectations caused thereby, to examine how Slovenia was informed about the happenings at the Council and to evaluate the echoes after the Council. They brought about many new initiatives in pastoral care, the founding of new Catholic associations and spiritual movements, an upswing in ecumenic dialogue and interfaith contacts, a renewal of religious education, and a flourishing of the Catholic press. The ideas of the Council also entered the religious orders. Various Council an-

niversaries have been considered as particular occasions for the assessment of the Council influence on the Slovenian Catholic community.

Keywords: Second Vatican Council (1962–1965), Catholic religious orders, Slovenia, religious education, Catholic press

Zgodovinski trenutek, v katerem je potekal drugi vatikanski koncil, in nova sredstva družbenega obveščanja, ki so spremljala njegovo delo, so pripomogli, da so ljudje koncilsko dogajanje poznali veliko bolj kakor vse poprejšnje. Prva naloga, seznanitev z vsebino koncilskih sklepov, je bila opravljena zelo hitro in dostopno. Skrb za izvajanje pa je postala program za naslednja desetletja; zanj lahko rečemo, da še vedno ni opravljen, kajti koncilске ideje ostajajo še dalje izziv in zgodovinska naloga. Prispevek želi predstaviti nekatere vidike in odmeve koncilskega dogajanja v Cerkvi na Slovenskem in njeno informiranost o dogajanju v širši cerkveni skupnosti in pokazati, kako so se koncilске ideje vedno močnejše čutile tudi v ravnanju katoliškega občestva na Slovenskem.

1. Čas priprav na koncil

Napoved koncila v slovenskem prostoru ni povzročila tako širokih in različnih odmevov kakor v okoljih, kjer je imela katoliška Cerkev v javnosti priznano in uveljavljeno mesto (kljub temu bolj kakor v drugih komunističnih deželah). S kratkimi novicami o dogajanju v Cerkvi je svoje bralce obveščala *Družina*, ki je bila v tem času bila mesečnik. Večjo pozornost je pripravam na koncil namenjal slovenski cerkveni tisk po svetu. Med prvimi avtorji, ki so ocenili zgodovinsko razsežnost napovedanega koncila, je bil učitelj zgodovine Cerkve na Teološki fakulteti dr. Maksimilijan Miklavčič, takrat ugleden voditelj Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov LRS. V glasilu tega društva *Nova pot* je decembra 1959 objavil daljšo razpravo z naslovom *Ob napovedi vesoljnega cerkvenega zbora* (Miklavčič 1959). Miklavčič je ob spremljanju nemškega, italijanskega in francoskega tiska pregledno, kar so o pomenu papeževe napovedi pisali v drugih okoljih. Analiziral je pomen treh odločitev, ki jih je nakazal Janez XXIII., in posebej pregledal, kakšni so bili odzivi v pravoslavnem in v protestantskem okolju, saj so koncili v zgodovini vedno prinesli odmeve tudi v tistih krščanskih skupnostih, ki koncilskih odločitev drugače niso sprejemale (to velja zlasti za koncile od 16. stol. dalje).

Skupaj z drugimi avtorji je Miklavčič izražal predvsem presenečenje nad papeževo pogumno potezo in svojevrstno radovednost, kaj se bo pravzaprav iz tega razvilo. Na napoved koncila, za katerega niti ni bilo zanesljivo, ali bo nadaljevanje prvega vatikanskega ali bo imel samostojno štetje, je gledal predvsem kot na novo možnost sodelovanja med kristjani različnih obredov in kot na trenutek, da bo priznana njihova pravica do izvornosti. »Nastopil je čas, ko je treba z juridizmom pomesti in uveljaviti z vso širokosrčnostjo duha, ki oživlja, in bratsko ljubezen, ki celi rane. Samo na tej podlagi more s človeškim prizadevanjem sodelovati Duh

božji, brez katerega so vsi napori brezplodni,« sklene Miklavčič (1959, 344).

Po Miklavčičevem mnenju je napoved sklica koncila odprla številna vprašanja, na katera konec leta 1959 še ni bilo odgovorov, a je hkrati tudi sprožila vrsto novih pobud in idej, s katerimi so katoličani navezovali stike s predstavniki drugih krščanskih skupnosti. Prvo razumevanje nalog koncila, kakor ga je v slovenskem prostoru predstavljal Miklavčič, je bilo v smislu odpiranja vprašanj o odnosih med katoličani in kristjani drugih skupnosti, med vlogo rimskega škofa kot sklicatelja koncila in voditelji preostalih krščanskih občestev.

Takratni dekan Teološke fakultete dr. Stanko Cajnkar je v istem stanovskem glasilu *Nova pot* v daljšem prispevku orisal Mesto vesoljnega cerkvenega zbora v katoliški teologiji (Cajnkar 1962a) in dodal še Drobne zanimivosti o pripravah na 2. vatikanski koncil (Cajnkar 1962b).

V slovenskem tisku med rojaki po svetu je imela napoved koncila širok odmev. Mnogi duhovniki, zaposleni v slovenskih ali drugih skupnostih, so izražali svoje poglede na odločitev Janeza XXIII. in ocenjevali pomen, ki ga bo koncil prinesel v takrat politično in vojaško razdeljeni svet. Duhovniško glasilo *Omnnes unum*, ki je izhajalo v Argentini, je prinašalo tudi daljše razprave na to temo. Med temi velja omeniti vsaj prispevek teološkega učitelja iz Chura v Švici, dr. Alojzija Šuštarja, ki ga je objavil na začetku leta 1961 pod naslovom Drugi vatikanski koncil – veliko upanje? (Šuštar 1961). Ob navezavi na teološke razprave francoskega dominikanca Yvesa Congarja in mladega nemškega teologa Hansa Künga, ki sta jih objavljala na različnih naslovih takoj po napovedi koncila, je videl Šuštar upanje koncila predvsem v izboljšanju odnosov med katoliško in protestantskimi skupnostmi, torej na ekumenskem področju, v oblikovanju novega lika škofa (to bi bilo nadaljevanje naloge, ki jo je z opredelitvijo lika papeža opravil prvi vatikanski koncil) in v vsaj začetni določitvi mesta laikov v Cerkvi. Ni pričakoval revolucionarnih prelomov s preteklostjo, je pa izrazil pričakovanje od vsakega člana Cerkve, »da se za koncil zanima, da se zaveda svoje odgovornosti, ki jo ima v Cerkvi v današnjem času, in da z molitvijo, žrtvijo in delom vedno bolj dokazuje, da zaupa v delovanje sv. Duha v Cerkvi« (8).

Za *Zbornik razprav Teološke fakultete* v letu 1962 je dr. Jožef Pogačnik, generalni vikar ljubljanske nadškofije, prispeval razpravo Priprave na vesoljni zbor (Pogačnik 1962). Ob orisu zgodovinskega ozadja sklica in pripravljanja tridentinskega in prvega vatikanskega koncila je opozoril na zgodovinski pomen vsakega koncila in na težave pri uresničevanju njihovih odlokov in polemiziral s teologom Küngom, ki je v eni svojih knjig zapisal, »da bo koncil spolnil veliko upanje ali prinesel veliko razočaranje« (39). Novosti koncila je pričakoval predvsem v poudarjeni vlogi škofov v Cerkvi, v juridični povezavi škofij med seboj, v večji svobodi v liturgiji in v uvedbi domačega jezika ter v reformi cerkvene zakonodaje. »Koncil bo pač uzakonil prvič v zgodovini Cerkve pravice laikov. Z vsem tem bo storjen prvi korak za zedinjenje.« (45)

Na povabilo slovenskega oddelka tržaškega radia je dr. Jakob Ukmar v letu 1961 pripravil več oddaj o vesoljnih cerkvenih zborih. Obilno gradivo, ki ga je pri tem zbral, je v nadaljevanju uredil za samostojno knjigo, ki jo je leta 1963 izdala Gori-

ška Mohorjeva družba pod naslovom *Kratka zgodovina cerkvenih zborov* (Ukmar 1963). Ukmarju je napoved novega koncila dajala vtis, »da stojimo na večer pred izrednim dogodkom, ki bo morda odločilno vplival na zgodovinski potek v prihodnjih stoletjih«; v koncilu je videl odgovor Cerkev na vprašanja sodobnega sveta, kajti »nekaj mesijanskega, nekaj preroškega in skrivnostnega leži v sedanjem kulturnem ozračju« (11).

V pripravljalnem obdobju je bil v koncilsko dogajanje od slovenskih prelatov najbolj vključen nadškof Anton Vovk, oktobra 1961 je bil imenovan v komisijo za disciplino duhovnikov in krščanskega ljudstva. Udeležil se je seje te komisije decembra 1961, februarja 1962 se seje zaradi bolezni ni mogel udeležiti, ponovno je pri delu komisije sodeloval aprila 1962 (Ceglar 1998, 109). Slabo zdravje nadškofu ni dopuščalo, da bi bil aktiven sodelavec komisije, čutil pa je dolžnost, da se je seji udeleževal in bolj z navzočnostjo kakor z besedo pričeval o zvestobi Cerkv v njej nenaklonjenem režimu.

Kot splošno ugotovitev ob napovedi koncila lahko zapišemo, da so bila pričakovanja v cerkvenih občestvih v svetu in na Slovenskem velika, a zelo raznolika. Segala so predvsem na področje liturgije in ekumenskega dogajanja, to je na dve področji, o katerih se je več govorilo že v poprejšnjih letih. Cerkvna občestva so se v pripravo koncila vključila predvsem z molitvenimi srečanji; k temu so jih spodbujali slovenski škofje. Zanimanje za koncil se je pokazalo tudi med slovenskimi marksističnimi sociologi religije.

2. Sodelovanje na koncilu

Koncila so se udeležili slovenski škofje in njihovi teološki svetovalci (med njimi so bili dr. Maksimilijan Jezernik, dr. Janez Vodopivec, dr. Vladimir Truhlar in dr. Alojzij Šuštar). Na prvem zasedanju, ki ga je vodil papež Janez XXIII. (11. oktober–8. december 1962), sta sodelovala ljubljanski nadškof Anton Vovk in mariborsko-lavantinski škof dr. Maksimilijan Držečnik (zanimivo je, da se je na večino dokumentov podpisoval kot mariborski škof; lavantinska škofija se je preimenovala v mariborsko-lavantinsko leta 1962). Škof Držečnik je bil član delovne skupine, ki je govorila o disciplini klerikov in vernikov. Kljub krhkemu zdravju se je nadškof Vovk udeleževal vseh sej, kajti čutil je, to je večkrat izrecno poudaril, da se dogajajo pomembne stvari in da se odloča o prihodnosti Cerkev. Življenjska zgodba nadškofa Vovka je bila med koncilskimi očeti dobro poznana, zato so do njega imeli poseben odnos in so nanj gledali kot na »pričevalca molčeče Cerkev« in kot na »mučenca, ki je začasno prišel iz bitke« (Ceglar 1998, 165). Škof Držečnik je v svojem prispevku na tem zasedanju poudarjal pomen sv. bratov Cirila in Metoda in prizadevanje škofa Slomška za edinost kristjanov (Papež 1992, 7).

Drugega zasedanja, predsedoval mu je novi papež Pavel VI. (29. september–4. december 1963), sta se udeležila škof Držečnik in apostolski administrator ljubljanske nadškofije dr. Jožef Pogačnik, nadškof Vovk je namreč umrl 7. julija 1963. Na

tem zasedanju je škof Držečnik ob več priložnostih spregovoril o Cerkvi in se zavzel za to, da bi namenil dokument o Cerkvi več pozornosti »službi duhovnikov in ne samo službi škofov« (13). Oglasil se je še ob pripravi dokumenta o ekumenizmu. Nadškof Pogačnik je postal član skupine, ki je govorila o ekumenizmu, in je pripravil več pripomb na dokument s tega področja.

Na tretjem koncilskem zasedanju (14. september–21. november 1964) so sodelovali trije slovenski škofje: ljubljanski nadškof Pogačnik, mariborsko-lavantinski škof Držečnik in apostolski administrator Slovenskega primorja dr. Janez Jenko (škofovsko posvečenje je prejel 6. septembra 1964). Škof Držečnik je sodeloval v razpravi o službi škofov in poudaril pomen načrtnega preučevanja družbenih sprememb, to je pastoralne sociologije, ki bi pomagala iskati ustrežnejše odgovore na vprašanja sodobnega človeka. Predlagal je, da bi imela vsaka škofija komisijo za pastoralno sociologijo. Držečnik je sodeloval še v razpravi o verski svobodi in o Cerkvi v sodobnem svetu. Nadškof Pogačnik se je tudi udeležil razprave o Cerkvi (njegov poseg sta podprla škofa Držečnik in Jenko), nato še ob dokumentu o življenju duhovnikov in dal komisiji za pripravo novega Zakonika cerkvenega prava nekatere pripombe (37). Škof Jenko se je vključil v razpravo o službi in življenju duhovnikov in prispeval podpis k skupni izjavi jugoslovanskih škofov, da bi dokument o Cerkvi spregovoril tudi o zaščiti narodnih manjšin.

Ti slovenski škofje so sodelovali tudi na četrtem oziroma zadnjem koncilskem zasedanju (14. september–8. december 1965). Nadškof Pogačnik se je oglasil v razpravi o verski svobodi in ob vprašanju ateizma in o narodnih manjšinah. To razpravo sta podprla še škofa Držečnik in Jenko. Vsi trije so bili navzoči na vseh javnih sejah, na katerih so sprejeli velik del sklepnih koncilskih dokumentov.

Kakor je razvidno iz pregleda, ki ga je pripravil Viktor Papež (1992, 6), sta v koncilski dvorani nastopila škof Držečnik (18. septembra 1964) in nadškof Pogačnik (26. oktober 1964). »Svoje predloge in mnenja k različnim osnutkom dokumentov so predložili: škof Držečnik enajst, nadškof Pogačnik sedem, škof Jenko enega. Vsi trije pa so podpisali skupni dokument vseh škofov iz takratne Jugoslavije, navzočih na tretjem zasedanju. Končno najdemo njihove podpise tudi na pisnih predlogih drugih škofov, in sicer podpis nadškofa Pogačnika na dveh, škofa Držečnika na petih in škofa Jenka na treh dokumentih drugih koncilskih očetov.« (6)

O delovanju koncila je na Slovenskem redno poročala *Družina*. Nekateri člani cerkvenih občestev na Slovenskem so imeli možnost prebirati *Nedeljo*, cerkveni list krške škofije, ali *Katoliški glas*, ki je izhajal v Gorici. Škofje so imeli možnost, posredovati svoje izkušnje in razumevanje dogajanja v Rimu prek Radia Vatikan, to pa je imelo zelo pozitiven odmev zlasti med slovenskimi izseljenci. V domačem okolju so povzetke razprav na koncilu prinašala škofijska glasila. Več prispevkov je na temo koncilskega dogajanja in glede postopkov sprejemanja dokumentov objavila revija *Nova pot*, pri kateri je imel osrednje mesto in bil tudi glavni pisec prispevkov na to temo Cajnkar; opiral se je predvsem na francoski dnevni tisk in v nadaljevanju na ameriškega avtorja Xaviera Rynnea (ki ga je prebiral v nemškem prevodu). Med celovitimi analitičnimi pristopi h koncilskemu dogajanju velja ome-

niti Cajnkarjevo knjigo *Misli o koncilu* (Cajnkar 1968), v kateri je povzel svoje spremljanje koncila in odmeve, ki jih je prinesel koncil v drugih cerkvenih okoljih. V razpravah je poudarjal zgodovinski pomen koncila, predvsem novega nauka o Cerkvi, o verski svobodi, o ekumenizmu in o odnosu do sodobnega sveta. To je bil ponatis razprav, ki jih je predtem objavila *Nova pot*, in za poglobitev vrednotenja posameznih dokumentov, ko je imel na voljo njihove prve celovite prevode v slovenski jezik. Po njegovem prepričanju je »koncil postal dogodek izrednega pomena«, za katerega ni dvomil, »da ga bodo zgodovinarji razglasili za začetek nove dobe cerkvene in splošne zgodovine«, zlasti še zato, ker so na njem »zmagale ideje, ki so še nedavno veljale za sumljive, premalo odločne, premalo bojevite in tako družbeno kakor juridično premalo zahtevne« (Cajnkar 1968, 158).

Dr. Avguštin Lah je sklepno oceno o sprejemanju koncila na Slovenskem povzel z ugotovitvijo, »da je bil koncil v vseh fazah dobro, z odobravanjem, kdaj celo z navdušenjem sprejet. Slovenski škofje, ki so sodoživljali njegov potek in razvoj ter pri njem sodelovali, so v odobravanju napredovali in njegov resnični uspeh pričakovali šele v pokoncilskih časih. Tudi tisti, ki so bili bolj kritični in pričakovali še večjih sprememb, so bili nazadnje zadovoljni.« (1999, 169–170)

3. Dogajanje po koncilu

Samo leto dni po koncu koncila je Družba sv. Mohorja v Celovcu izdala spominsko knjigo z naslovom *Vesoljni cerkveni zbor*. V njej je v sliki in besedi za slovenski jezikovni prostor obširno predstavila dogajanja na koncilu in ob njem. Poleg pomena koncila, ki so ga označili kot »začetek nove dobe v Cerkvi«, so avtorji prikazali še delež Slovencev na koncilu, pregled koncilskih dokumentov, podatke o udeležencih koncila, o odmevih na delo koncila v medijih in predstavitve nekaterih uglednih Slovencev, ki so umrli med koncilskimi zborovanji (Vodeb 1966).

Koncilski dokumenti so bili v slovenščino prevedeni zgodaj; v letih 1964–1966 so prevodi izhajali kot posamezni zvezki. Končno so leta 1980 izšli kot izpopolnjena izdaja vseh prevodov pod skupnim naslovom *Koncilski odloki*. Izboljšanim in preurejenim prevodom je dodan temeljit uvod, v katerem je predstavljen zgodovinski pomen drugega vatikanskega koncila in narava posameznih dokumentov. Besedilom je dodano obsežno stvarno kazalo. Največji del prevodov in spremnih besedil je pripravil dr. Anton Strle, ki si je pri delu za seznanjanje slovenske katoliške skupnosti s koncilom in z razvojem teološke misli po njem postavil trajen spomenik. Koncilski dokumenti so ostali predvsem domena pastoralnih delavcev, manj pa so odmevali med verniki v cerkvenih občestvih na Slovenskem (Valenčič 1991, 259).

Dogajanje po koncilu je bilo seveda večplastno in ga je nemogoče povzeti v kratkem pregledu. Zasluži temeljite študije in resno pozornost, nekatere so bile že opravljene v preteklosti, drugim se bo treba posvetiti v prihodnje. Nekateri širši pregledi so zajeli celotni slovenski prostor (Lah 1999; Valenčič 1991), drugi so bili

posvečeni posameznim škofijam (Kvaternik 2003) ali posameznim oblikam pastoralnega dela: ta pristop je imel zbornik *Cerkev na Slovenskem v 20. stoletju*, ki je nastal ob praznovanju jubilejnega leta 2000. Med pobudniki več iniciativ, ki so neposredno sledile koncilskemu dogajanju, je bil predvsem nadškof Pogačnik. Zanj sta imeli v prenovitvenem gibanju pomembno mesto liturgija in skrb za urejenost liturgičnih prostorov in bogoslužja.

Nadškof Pogačnik je razmišljal tudi o pripravi sinode na Slovenskem (podobno, kakor se je to dogajala v številnih škofijah po svetu). Govorimo lahko o treh korakih, kako formalno organizirati zbor Cerkve na Slovenskem, ki bi bil neke vrste odmev koncilskega dogajanja na nacionalni ravni. Konec sedemdesetih let, potem ko se je iz Švice vrnil v Slovenijo dr. Alojzij Šuštar, so začeli izhajali zvezki zbirke *Prenova*, ki so bili izraz prenovitvenih moči v Cerкви na Slovenskem; izšlo je pet zvezkov, v katerih so bili na novo predstavljeni zakramenti, in leta 1979 še šesti zvezek z naslovom *Človek in kristjan v današnji slovenski družbi*. Da dokument ni bil po volji političnih oblasti, se je videlo v tem, da je bil obdavčen po posebni stopnji. Potem ko so imele posamezne slovenske škofije svoje lastne pastoralne zборе, je dne 26. maja 1997 Slovenska škofovska konferenca sprejela sklep o sklicu Plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem. Po razgibanem dogajanju na ravni župnij in dekanij sta bili dve zasedanji (novembra 1999 in novembra 2000), na katerih je bil izdelan sklepni dokument z naslovom *Izberi Življenje!* Po desetih letih je v skladu z omenjenim sklepnim dokumentom nastal pastoralni načrt (krovni dokument) z naslovom *Pridite in pogledjte*. V načrtu je izrecno poudarjena navezava na drugi vatikanski cerkveni zbor, »ki ostaja živo vodilo za Cerkev na Slovenskem tudi v prihodnjih desetletjih« (PIP 3).

Med stanovi v Cerкви, katerim je koncil namenil več pozornosti in poseben dokument *Perfectae caritatis*, so bili redovniki in redovnice. Hkrati s sklepi je prinesel zelo dinamično in globoko dogajanje, vrsto pobud za širše zastavljeno sodelovanje redovnih ustanov na vseh področjih in posebno med njihovimi vodstvi. Že leta 1967 je bila ustanovljena Zveza redovnih predstojnic Slovenije, dve leti zatem so moške skupnosti ustanovile Odbor za medsebojno sodelovanje in za sodelovanje z lokalno Cerkvijo; v letu 1976 se je odbor preimenoval v Svet višjih redovnih predstojnikov Slovenije. Istega leta je bilo za usklajevanje potreb vseh redovnih skupnosti ustanovljeno Tajništvo slovenskih redovnih družin. Na ravni Jugoslavije so imeli redovni predstojniki in predstojnice svoja lastna združenja. Slovenski redovni predstojniki in predstojnice so bili člani obeh združenj na državni ravni vse do leta 1991. Ob skupnih prireditvah, ki so se jih udeleževali posamezni zastopniki, so začeli organizirati svoje lastne oblike redovniške animacije.

Že od začetka so namenjali največjo pozornost načrtnemu delu za oblikovanje magistrov in magister novincev in novink; prva organizirana srečanja so bila namenjena prav njim. Na jugoslovanski ravni je bil v ta namen septembra 1973 pripravljen prvi redovniški teden kot oblika trajnega prenavljanja redovnih skupnosti v duhu koncilskega Odloka o prenovi redovniškega življenja.¹ Na Slovenskem pa

¹ Prim. zbornik *Za boljše svjedočenje Evanđelja – zbornik radova Prvog redovničkog tjedna*, Zagreb, 4.–6.

so začeli pripravljati redovniške dneve, ki so bili vsakoletna priložnost za seznanjanje s koncilskimi smernicami, za poglobljanje medsebojnega sodelovanja in predvsem za izobraževanje mlajših članov in članic. Prvi takšen skupni dan je bil pripravljen dne 22. oktobra 1975 v Ljubljani. Na začetku leta 1971 so se redovniki odločili za začetek izdajanja glasila *Redovniško življenje*. Kakor je bilo rečeno v uvodniku prve številke, je bilo to bolj gradivo kakor razprave.² Vsega skupaj je v treh letih, to je do decembra 1973, ko je revija prenehala izhajati, izšlo deset števil. Po ustanovitvi samostojne Slovenije je postala najvišje predstavništvo slovenskih redovnikov in redovnic Zveza višjih redovnih predstojnikov in predstojnic Slovenije; ustanovljena je bila leta 1993. Od leta 1999 dalje so redovni predstojniki in predstojnice združeni v Konferenco redovnih ustanov Slovenije (KORUS).

V času po koncilu se je zelo obogatil in razširil slovenski cerkveni tisk, ki je postal pomembno sredstvo prenašanja koncilskih spodbud v slovenski prostor in mesto preverjanja razumevanja koncila. Začelo je izhajati *Ognjišče* (1965), ki je ob mladinski reviji razvilo vrsto dejavnosti. Te so v naslednjih letih postale najbolj zgovoren izraz dogajanja v Cerkvi na Slovenskem. Leta 1969 je izšla prva številka glasila bolnikov, ostarelih in prizadetih *Prijatelj*. Leto pozneje (1970) so svoje glasilo *Cerkveni glasbenik* dobili organisti, glasilo *Mavrica* pa leta 1971 veroukarji osnovne šole. Predvsem za študente in za izobražence je leta 1971 začel izhajati *Bilten*, ki se je leta 1984 preimenoval v *Tretji dan*. V letu 1971 je začela izhajati revija *Znamenje*, ki je ponudila svoj pogled na mesto Cerkve na Slovenskem in na njene pokoncilске naloge in hkrati želela pokazati, kako je mogoče živeti krščanstvo »prav v pogojih socializma« in kako v razumevanju časa in človeka v njem izhajati »iz kritičnega in nenehno iščočega se socializma« (*Znamenje* 1971, št. 1:1–2). Za seznanjanje z učenjem Cerkve in njenega vodstva – to bi v širšem pomenu smeli imenovati tudi pomoč za razumevanje koncilskega učenja – od leta 1979 izhajajo Cerkveni dokumenti.

Dve leti po koncu koncila, leta 1967, je začela izhajati pastoralna revija *Cerkev v sedanjem svetu*, ki je že z imenom pokazala svoj program in usmeritev in je želela postati »svobodna tribuna za reševanje pastoralnih vprašanj v duhu koncila«. Ob mnogih podobnih revijah, ki so izhajale po svetu, so želeli tudi slovenski škofje in drugi pastoralni delavci dobiti glasilo, ki bi jim bilo v pomoč pri razumevanju koncilskih uvidov in hkrati sredstvo izmenjave osebnih izkušenj. »Ne tiči vzrok za to le v novih časih, ki jih živimo, ampak predvsem v novih razmerah v Cerkvi po II. vaticanskem koncilu,« so člani uredništva zapisali v spremni besedi prve številke (CSS 1967). V nadaljevanju pa so izrecno poudarili: »Njen glavni namen bo torej, da nam pomaga globlje in bolje razumevati koncilске odloke in jih naobračati na

september 1973, Zagreb 1974. V njem je (str. 101–130) Okvirni pregled zgodovine redovništva na Slovenskem predstavil Anton Košir; to je bil prvi obširnejši pregled slovenskega redovništva, objavljen v hrvaškem govornem okolju.

² Skupaj je od februarja 1971 do decembra 1973 izšlo deset števil. Sprva je bil urednik p. Franc Svoljšak DJ, nato p. Janez Jauh DJ. Kot nadaljevanje revije *Redovniško življenje* je po združitvi z argentinsko revijo *Omnes unum* v letu 1974 začela izhajati revija *Duhovnost*; uredjal jo je p. Janez Jauh DJ. Nato je bila z letom 1977 revija *Duhovnost* prenovljena, spremenila je svoj vsebinski koncept in se preimenovala v *Božje okolje*. Uredništvo je prevzel dr. France Oražem.

razmere, v katerih živi Cerkev na Slovenskem in povsod, kjer živi slovensko božje ljudstvo. Za ta namen bo uporabljala znanstvene in praktične razprave, domače in tuje knjige in revije, dialog med seboj in z drugimi, pastoralne skušnje doma in v svetu.«

V letu 1965 je v tiskani obliki ponovno začel izhajati *Bogoslovni vestnik*, ki je prevzel vlogo glasnika razvoja misli slovenskih teologov in njihove povezanosti s teološkimi tokovi v drugih okoljih. Poleg Cajnkarja se je v prenašanje koncilskih pobud v teologijo, v pastoralno načrtovanje in v vsakodnevno ravnanje cerkvenih občestev vključila vrsta teoloških učiteljev. Med temi je na področju ekumenskega delovanja utiral nova pota dr. Franc Perko, ki je poleg pogovorov in sodelovanja s krščanskimi Cerkvami poudarjal dialog z drugimi verskimi skupnostmi, z ateizmom in seveda znotraj same katoliške skupnosti. »V celoti gledano sta bila dialog in ekumenizem sprejeta z velikim odobravanjem in optimizmom,« svoj pregled povzame Lah (1999, 164).

Med izvirne in samostojne odmeve na koncilsko in na pokoncilsko dogajanje v začetnem obdobju lahko štejemo dve knjigi dr. Vladimirja Truhlarja, učitelja duhovne teologije na univerzi Gregoriana v Rimu in ustanovitelja Inštituta za duhovnost pri tej univerzi. Leta 1967 je izšla knjiga *Pokoncilski katoliški etos*, štiri leta pozneje (1971) še *Katolicizem v poglobitvenem procesu*. Obe sta zbudili polemične odmeve, saj je avtor v njih predstavil najbolj žgoča vprašanja, ki so bila odprta po koncilu in se je Cerkev z njimi morala soočiti, včasih na zelo dramatične načine.

Koncilski dokumenti, slovenski udeleženci na njem in skupina mladih teologov, ki so budno spremljali dogajanje v Cerkvi na svetovni ravni, so pripomogli, da je tudi Cerkev na Slovenskem začela pridobivati bolj mladosten obraz in da je z vrsto pobud na pastoralnem področju ne le presejala ozko določene okvire delovanja, temveč pokazala veliko odprtost za čas in za ljudi v njem. Kot zgodovinskega bi mogli označiti njihov prispevek pri uresničevanju koncilskih pobud na področju ekumenskega dela.

4. Obletnice koncila – novi izzivi

Praznovanje raznih obletnic, povezanih z zasedanjem koncila, je bilo v Cerkvi na splošno in tudi na Slovenskem priložnost za ovrednotenje pokoncilskega dogajanja in pregled sadov, ki jih je prineslo uvajanje koncilskih smernic na posamezna področja cerkvenega življenja. Teološki tečaji za študente in izobražence so bili eden od odgovorov Cerkve na Slovenskem, da bi koncilska prenova prešla v najširše vrste njenih članov. Znova in znova so se predavatelji vračali na koncilске ideje. Leta 1983 pa je bil celoten tečaj namenjen prav sistematičnemu pregledu dvajsetih let življenja v pokoncilski Cerkvi. Naslednje leto je izšel še zbornik z naslovom *20 let po koncilu*, ki je bil resda priloga študentskega glasila *Bilten*. Pregled nekaterih pomembnih področij delovanja Cerkve na Slovenskem je pokazal, da so bili pred njo še številni izzivi in da koncilске pobude še niso zaživele v polni meri.

Med prispevki ima izvirno vrednost pričevanje župnika Vinka Kobala. Kako sem kot župnik doživel koncil (Kobal 1984), ki je nato vso pastoralno pozornost namenil mladim in njihovim skupinam, saj se je prav v njih najbolj izražalo »nemirno pričakovanje nečesa povsem novega in velikega«, kajti tudi mladi na Slovenskem »so začutili izreden čas, čas milosti, čas izrednih možnosti, čas enkratnih priložnosti za nekaj naslednjih generacij« (Kobal 1984, 71). Dr. Drago Ocvirk (1984) je za isto priložnost pripravil razpravo *Nova pota in premiki v teologiji po drugem vatikanskem koncilu*, v kateri je dvajsetletni čas po koncilu povzel z ugotovitvijo: »Dialog, praksa, svoboda, milost in občestvenost vse bolj postajajo kategorije, ki določajo krščansko misel in življenje.« (1984, 94)

Ob spominjanju na tridesetletnico začetka koncila je V. Papež objavil že omenjeno brošuro z naslovom *Slovenski škofje na drugem vatikanskem vesoljnem cerkvenem zboru (1962–1965)* in ji dal podnaslov *Ob 30-letnici začetka II. vatikanskega koncila (1962–1992)*. Kakor kaže naslov, je razprava pregled koncilskih dejavnosti slovenskih škofov; avtor je imel pri tem na voljo le uradno izdane dokumente.

Ob 30-letnici sklepa koncila je revija *Teorija in praksa*, ki jo izdaja Fakulteta za družbene vede UL, obletnici posvetila zadnjo številko (11–12) v letu 1995. Avtorji so bili povabljeni, da odgovorijo na naslednja tri vprašanja: 1. Kaj je pomenil drugi vatikanski koncil za rimskokatoliško Cerkev v svetu in kaj na Slovenskem? 2. Kako so se sklepi koncila prepoznali v praktičnem delovanju rimskokatoliške Cerkve na Slovenskem? 3. V čem je duh še živ, v čem pa ga je rimskokatoliška Cerkev na Slovenskem in v svetu obšla ali preseгла? K sodelovanju so bili povabljeni štirje avtorji: dr. Janez Juhant (Pomen drugega vatikanskega cerkvenega zbora za Cerkev), dr. Marjan Smrke (Ob tridesetletnici II. vatikanskega koncila; vzpon »predkoncilskega duha« v rimsko-katoliških cerkvah postkomunističnih dežel), dr. Anton Stres (*Država in cerkev po nauku II. vatikanskega koncila*) in dr. Alojzij Šuštar (*Druhi vatikanski vesoljni cerkveni zbor – prelomnica v katoliški cerkvi*).

Daljši pregled odmevov koncilskega dogajanja pod naslovom *Vrednotenje in sprejem 2. vatikanskega koncila v Sloveniji* je leta 1999 objavil dr. Avguštin Lah (Lah 1999). Razprava je bila vključena v širše zastavljeno raziskavo o sprejetju in o vrednotenju drugega vatikanskega koncila v posameznih evropskih deželah, ki jo je vodil avstrijski pastoralist Paul Zulehner. Lah je po splošnem prikazu procesa spremljanja koncila v njegovih različnih obdobjih, kakor je bilo to razvidno iz cerkvenega tiska na Slovenskem, namenil pozornost analizi sprejetja Konstitucije o Cerkvi in Konstitucije o Cerkvi v sedanjem svetu. »Do začetka koncila je v splošnem prevladovalo prepričanje, da bo koncil nekaj izredno pomembnega, saj bo ›daljnosežen, za stoletja ali celo za več stoletij odločujoči ukrep‹ in pričakovanje, da bo z 2. vatikanskim vesoljnim cerkvenim zborom uresničena edinost kristjanov,« je ugotavljal Lah in hkrati opozoril še na dvome, ki so se o koncilu javljali v slovenskem prostoru. Izhajali so predvsem »iz velikih zahtev po spremembah in iz spoznanja, da je vsak koncil kompromis med novim in starim, da velikih teoloških problemov niti ne bo na dnevnem redu in da je človek vedno problematičen, pri manjkuje mu ljubezni, čeprav deluje Sveti Duh vedno in povsod« (Lah 1999, 162).

S posebnima znanstvenima srečanjema je Teološka fakulteta v Ljubljani obeležila dva jubileja koncilskega dogajanja: za 40-letnico sprejetja *Konstitucije o svetem bogoslužju*, ki je bila prvi koncilski dokument, je pripravila simpozij v tednu uni-verze 3. decembra 2003. Ob 40-letnici sklepa pa je organizirala tridnevno študijsko srečanje pod skupnim naslovom Teološki simpozij ob 40-letnici sklepa II. vaticanske cerkvenega zbora. Srečanje je bilo v dneh od 29. do 31. marca 2005, poleg Ljubljane pa so bila predavanja in razprave pripravljene še v Mariboru, v Celju, v Murski Soboti in na Mirenskem gradu. Predavanja z uvodno besedo vélikega kanclerja nadškofa mons. Alojza Urana so izšla v 3. številki *Bogoslovnega vestnika* 2005. Poleg razprav, ki so obravnavale posamezne razsežnosti pokoncilске preno-ve in razvoja teoloških disciplin, je dr. Janez Juhant pozornost namenil iskanju odgovora na vprašanje Ali odmeva in kako odmeva koncil v Cerкви na Slovenskem? (Juhant 2005).

Na več načinov je bila napovedana obeležitev 50-letnice začetka koncila, ki se je zgodila hkrati z 20. obletnico izida *Katekizma katoliške Cerkve*. Papež Benedikt XVI. je za to priložnost razglasil »leto vere«, oktobra 2012 je bila v Rimu škofovska sinoda, ki je svojo pozornost namenila »novi evangelizaciji za posredovanje krščanske vere«. Pastoralna revija *Cerkev v sedanjem svetu* je v zvestobi svojim začetkom posvetila posebno številko koncilskemu in sinodalnemu dogajanju in na vesoljni cerkveni zbor pogledala kot na »spomin in nenehno dogajanje« (Valenčič 2012). Ob prispevkih, ki so ovrednotili vpliv koncila na posamezne vidike življenja Cerkve, je dr. Peter Kvaternik z razpravo *Petdeset let od začetka koncila in deset po sinodi* podrobneje pregledal dogajanje po koncilu in vpliv, ki ga je prinesel koncil v Cerkev na Slovenskem (Kvaternik 2012). Primerjava z dogajanjem po sprejetju *Sklepnega dokumenta plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem* je pokazala, da je ostalo še veliko možnosti in pobud za spreminjanje ravnanja in za udejanjanje preroškega daru Cerkve. Pod naslovom *Koncil Svetega Duha* je slovenska izdaja mednarodne katoliške revije *Communio* (leto 2012, št. 4) prinesla več prevodov in izvirnih razprav na temo koncilске obletnice.

5. Sklep

Med pripravo koncila in v času, ko je trajal, je bila Cerkev na Slovenskem izključena iz javnih medijev. Dnevni tisk, radio in televizija o cerkvenih temah niso poročali. Člani katoliške skupnosti, ki niso imeli na voljo tujega tiska, so imeli možnost, da so o dogajanju v Rimu kaj izvedeli iz časnika *Družina* ali prek slovenskih oddaj vaticanskega radia. Daljše prispevke je na temo koncila objavljala *Nova pot*, glasilo Cirilmetodijskega društva slovenskih duhovnikov. Če je v drugih okoljih koncil prinašal razgibane razprave in na različne načine spodbujal dogajanje v domala vseh cerkvenih občestvih, so v deželah za železno zaveso prihajali koncilski odmevi z zamudo. Člani cerkvenih občestev na Slovenskem so dogajanje ob koncilu podpirali predvsem kot verni ljudje z molitvijo. Bolj živahno je bilo po koncu koncila, ko so se počasi začele spreminjati splošne družbene razmere v

družbi na Slovenskem. Več učiteljev Teološke fakultete v Ljubljani in zavzetih pastoralnih delavcev je v slovenski prostor prinašati nove ideje in hkrati delati za večjo navzočnost Cerkve v javnem življenju.

Reference

- Cajnkjar, Stanko.** 1962a. Mesto vesoljnega cerkvenega zbora v katoliški teologiji. *Nova pot* [Glasilo Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov LRS] 14:449–457.
- . 1962b. Drobne zanimivosti o pripravah na 2. vatikanski koncil. *Nova pot* 14:490–507.
- . 1968. *Misli o koncilu*. Ljubljana: Cirilmetodijsko društvo katoliških duhovnikov LRS.
- Ceglar, Ludovik.** 1998. *Nadžkof Vovk in njegov čas 1900–1963*. Zv. 4. Celovec-Ljubljana-Dunaj: Družba sv. Mohorja.
- Cerkev v sedanjem svetu (= CSS).** 1967. št. 1–3, 3 [Spremna beseda].
- Cerkev na Slovenskem v 20. stoletju.** 2002. Ljubljana: Družina.
- Gril, Janez, ur.** 1984. *20 let po koncilu: Zbornik predavanj s teološkega tečaja o aktualnih temah za študente in izobražence*. Ljubljana: Medškofijski odbor za študente.
- Juhant, Janez.** 2005. Ali odmeva in kako odmeva koncil v Cerkvi na Slovenskem. *Bogoslovni vestnik* 65:369–380.
- Kobal, Vinko.** 1984. Kako sem kot župnik doživljal koncil. V: Gril 1984, 62–73.
- Koncilski odloki.** 1980. *Konstitucije, odloki, izjave, poslanice 2. vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora (1962–1965)*. Slovenski prevod s splošnim uvodom in posebnimi uvodi k posameznim dokumentom. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.
- Kvaternik, Peter.** 2003. *Brez časti, svobode in moči: Vpliv komunizma na pastoralno delovanje Cerkve v ljubljanski nadškofiji (1945–2000)*. Ljubljana: Teološka fakulteta.
- . 2012. Petdeset let od začetka koncila in deset let po sinodi. *CSS* 46:171–174.
- Lah, Avguštin.** 1999. Vrednotenje in sprejem 2. vatikanskega koncila v Sloveniji. *Bogoslovni vestnik* 59:161–188.
- Miklavčič, Maks.** 1959. Ob napovedi vesoljnega cerkvenega zbora. *Nova pot* 11:341–356.
- Ob 40-letnici sklepa II. vatikanskega cerkvenega zbora.** 2005. Teološki simpozij 2005. *Bogoslovni vestnik* 65, št. 3.
- Ocvirk, Drago.** 1984. Nova pota in premiki v teologiji po drugem vatikanskem koncilu. V: Gril 1984, 74–94.
- Papež, Viktor.** 1992. *Slovenski škofje na drugem vatikanskem vesoljnem cerkvenem zboru (1962–1965)*. Ljubljana: Samozaložba.
- Pogačnik, Jožef.** 1962. Priprave na vesoljni zbor. V: *Zbornik razprav Teološke fakultete*, 32–46. Ljubljana: Teološka fakulteta.
- Pridite in pogledajte (= PIP).** 2012. *Slovenski pastoralni načrt: Krovni dokument*. Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba.
- Šuštar, Alojzij.** 1961. Drugi vatikanski koncil – veliko upanje? *Omnes unum*, št. 1:1–9.
- Ukmar, Jakob.** 1963. *Kratka zgodovina vesoljnih cerkvenih zborov – z zgodovinskega, dogmatičnega in cerkvenega vidika*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba.
- Valenčič, Rafko.** 1991. Oris pastoracije na Slovenskem v povojnem času. V: *Zgodovina Cerkve na Slovenskem*, 253–265. Celje: Mohorjeva družba.
- . 2012. Koncil – spomin in nenehno dogajanje. *CSS* 46:162–163.
- Vodeb, Rafko, in Zdravko Reven, ur.** 1966. *Vesoljni cerkveni zbor*. Celovec: Družba sv. Mohorja.